

PJEVANJE TREĆE

Kratak sadržaj

Ovo je tek prvo ratno pjevanje u epu, započelo je borbeno djelovanje. Po Goffredovoj zapovijedi posječena su stabla u Šaronskoj šumi za izradbu navalnih naprava. Opisuje se pometnja u gradu među civilima, izravni okršaji branitelja i napadača, a od niza prizora najblistaviji je onaj o Dudonovoj smrti i odavanju mu pogrebnih počasti s oproštajnim Goffredovim govorom. Kao svaki vrhunski epski pjesnik Tasso je dojmljiv kao bataljist (kao što su, primjerice, Homer, Vergilije, Marulić, Gundulić). Opisima bojnih okršaja pridodao je ljubavnu priču, što je također njegova posebnost u krugu barokne epske pjesmotvorbe, ali je u epizodi o Dudonu na tassovski način personalizirao smrt, pa je i u tom pogledu stekao afinitet kod romantičara. Istaknuti mu je i sklonost noćnim prizivima, pa junačkim spjevom lebdi neka tipična tassovska melankolija. U sjajnom eseju Enzo Raimondi (Tasso, *Gerusalemme liberata*, Rizzoli, Milano 1982, pp. VII-CXXX) spjevu pridaje jake značajke tragične poeme.

1. (188.)

Jur glasnik lahor budan bje da javi
uskoro da će osvanuti zora;
ona se kiti zlačanoj po glavi
ružama branim rajskog usred dvora
oružje jurve stavljaajući, pravi
zveket i žamor vojska iz tabora
pretičuć' trublje; od njih u toj buci
šire se jaki i radosni zvuci.

2. (189.)

A vođa mudri blago prigovara,
predvodi, ravna, prati želje njine;
lakše je skrenut' val što morem hara
Haribde pokraj, il kad Apenine
sjeverac stišat', u leđa udara,
il kada drijeva na dno vodâ rine.
Zapovijeda im, u pokret ih stavlja,
krok hitar, ali pravilan, upravlja.

3. (190.)

U srcu, stopi svatko krila ima,
a nije svjestan svoga brzog hoda;
kad sunce peklo zrakam' ognjenima
suhe je ravni visoko sa svoda,
gle, Jeruzalem vidi se pred njima,
gle, Jeruzalem, prstom kažu, zгода
i gle, iz tisuć' grla čut' gdje viču,
Jeruzalemu gdje svoj pozdrav kliču.

4. (191.)

Smiona tako pomoraca četa,
kad tražit' kreće inozemne kraje,
pod polom ploveć' neznanog im svijeta
hir trpeć' valâ, vjetra bijes, ustraje;
otkrije željno tlo li, svaki sretan,
vikom mu pozdrav izdaleka daje,
jedan ga drugom kazujuć', tog trena
zlo zaboravlja puta prevaljena.

5. (192.)

Veliku sreću, što prvo viđenje
milinom grudi došasnika poji,
naslijedi potom duboko skrušenje,
što između straha i ganuća dvoji.
Da pogled dignu, ištu ohrabrenje
k gradu što Krist ga izabrao svojim
stanom, gdje umro, pokopan i propet,
gdje ude svoje odjenuo opet.

6. (193.)

Besjede tihe prigušenog zvuka,
prekidan jecaj, tužna uzdisanja,
svijet što se skupa veseli i kuka
čine da zrakom glasni šum odzvanja,
u gustoj šumi poput onog huka,
kad vjetar piri između' lišća, granja,
il kad bi u hrid, žalo more tuklo
uz krike zviždeć', cviljenje uz muklo.

7. (194.)

Bosonog svatko stupa stazom, smjeran,
glavara svojih slijedeć' primjer, kroči,
od svile, zlata ures ili pera

s kacige skida, oborivši oči;
 iz svoga srca isto holost tjera,
 pobožna mu se suza s lica toči.
 Kako im plaču nije put otvoren,
 kriveći sebe ovako se kore:

8. (195.)

»Gospode, krvlju ovo tlo si prije
 u potočića tisuć' poškropio,
 bar ljuta plača žive vode dvije
 na spomen gorak zašto ne bih lio?
 Ledeno srce zašto mi ne vrije
 na oči, da bi vir od njega bio?
 Tvrdo mi srce, slomi se i gani,
 na plačeš sad li, plakat' vijek ne stani.«

9. (196.)

S visoke kule netko od stražara,
 što motre, paze brdo i dolinu,
 zgledao kako prašina se stvara,
 kô oblak da se put nebesa vinu
 i kanda pun je bljeskova i žara
 te iskre iz njeg kadikada sinu,
 kovinâ zatim bistromu u sjaju
 ljudi se, konji luče, razaznaju.

10. (197.)

Tad viknu: »Vidim da se samim zrakom
 prašina sjajna brzo rasprostire.
 Građani, pozor, zadaća je svakom
 oružje uzet, uspet se na mîre.
 Naoružaj se i žuri se jako!
 Već tu je dušman.« Zatim usplahiren:
 »Pred vratima je! Prašina, gle, s maglom
 nebo je vedro obavila naglo.«

11. (198.)

Nejaki mladci te starci u puku,
mnoštvo pak žena ustravljeno bješe,
ne znajući da se brane ili tuku
k džamiji tužni zabrinuto spješe.
Oni što čvršćeg srca su i ruku
već užurbano oružje uzeše,
do vratâ hrle ili na zidine,
kralj kruži, vidi, o svemu se brine.

12. (199.)

Naredbe dade; zatim se smjestio
u jednu kulu, između vratâ, bliže
u nekoj kako prigodi bi bio;
s nje brda, žala vidi i sve niže.
S njim Herminija da bude je htio,
Hermina lijepa, što mu na dvor stiže
Antiohiju pošto kršćan svlada,
kći poginulog kralja toga grada.

13. (200.)

Clorinda prema Francima pak ode;
uz nju su mnogi, prva ona gazi;
na drugoj strani gdje potajni vode
prohodi, Argant spravan stoji, pazi.
Uzor je, primjer onim što s njom hode,
po besjedama, držanju i snazi.
»Početak vrstan«, govorila, »za nas
zasnovat' nade Aziji će danas.«

14. (201.)

Tad spazi blizu, govoreći svojim,
Franaka četu krda gdje i stada
što ih u pljački, grabežu prisvoji

u tabor goni; takva bje navada.
Krenula na njih, vođa im gdje stoji,
nju ispred sebe vidje iznenada.
Gardon mu ime, jakošću međ' prve
spada; ne može da joj se odhrve.

15. (202.)

Gardona udar njen na zemlju hiti
Franaka ispred; pogani kliktavi,
da rat će, mnijuć', za njih sretan biti
po tomu znaku, što ne bješe pravi.
Na druge srće, svoja leđa štiti,
sto drugih ruku desnica joj smlavi.
Ratnici njeni udilj slijede svi je,
put mačem krči, gađa cilj i bije.

16. (203.)

Sav plijen pljačkašu uze, kî odstupi
s Franaka četom sve malo pomalo
i navrh brijega jednoga se skupi,
nek' oružju bi mjesto pomoć dalo.
A onda kanda vihar silan hrupi,
žarište neko iz oblaka palo:
s momcima Tancred, čim mu Goffred migne,
već spravna koplja, da tu odmah stigne.

17. (204.)

Tako pak kopljem služi se Tancredi
i tako ljubak, srčan izgled ima,
da kralj s visine, dok ga pomno gleda,
prosudi taj da prednjači pred svima.
Kralj reče onoj, što do njega sjedi,
srce joj tuklo čujnim kucajima:
»Po viđenju ti svaki kršćan mora
znan bit', prēm skriva bojna ga odora.

18. (205.)

Tko onaj što no kao vitez pravi
za boj je spreman i ponosit kroči?«
S usta joj kao odgovor se javi
uzdisaj, plač joj navire na oči.
Makar se trudi da ju zaustavi
i makar suzu, susprežuć se koč, i
grimizni kružić oko, puno bola,
oboja, uzdah ispusti na pola.

19. (206.)

Hineć' mu kaza, tobož' loše volje,
kô mržnjom krijuć' želje sebe same:
»Ja dobro znam ga, uočljiv naj bolje
izmeđ' njih tisuć' on bi bio za me.
Viđah ga krvlju gdje ispunja polje
naroda moga i duboke jame.
Okrutno tuče, ranu kad zasiječe,
nit' vračevi je niti trave liječe.

20. (207.)

Knez je Tancredi; kad bi jednog dana
moj sužanj bio! Želim ga pak živa,
ne želim mrtvog, to bi bila hrana
osveti slatkoj kû mi izaziva.«
Prozbori tako, varka nije znana,
onom tko sluša, je l' riječ prava, kriva;
s tim zadnjim glasom, zalud to mu brani,
jedan je uzdah izašao vani.

21. (208.)

Clorinda juri s Tancredom se sresti,
dižući koplje, cilju upravlja ga,
Provirke prsnu; rasprše se česti

te djelimice ona osta naga;
kaciga, omča stala joj se tresti,
jer pade s glave (takva bje mu snaga);
rasute vjetrom zlatne kose tada
sred boja gospa pokazala mlada.

22. (209.)

Pogledi munje, oči joj se kriješe,
u gnjevu slatke; kakve kad se smije?
Što gledaš, misli tvoje gube gdje se,
Tancredi, dičan lik ti poznat nije?
To obraz lijep je, koji te zanese,
što kaže srce, gdje urezan ti je.
To ona što ju vidje, kad si čelo
Osvježit' došla samotno na vrelo.

23. (210.)

Ne vidjev' prije znake što ih nosi
na šljemu, štitu, sad osta bez daha;
što bolje ona goloj se po kosi
pokriva, srće; on istoga maha
zasta, te druge strašnom sabljom kosi;
mir ne poluči, jer, lišena straha,
vičući: »Stani!«, prijeteći ga prati,
dv' je smrti skupa kanec' izazvati.

24. (211.)

Pogođen, vitez udarac ne vraća,
a nit' na sablju obzirat' se htjede:
na lice, oči lijepje pogled svraća,
odakle strijela Amorova grede.
Veli si: »Kad se njena ruka laća
oružja, gdje god udarci ne zlijede:
al nikad udar lica naga, lijepa
ne gađa loše, sved' mi srce cijepa.«

25. (212.)

Odluči ipak, prèem ne gaji nade,
ne mrijet' kô skriven ljubovnik bez riječi.
Da bije sužnja, želeći da znade,
goloruk, koji preklinjući kleči:
»Dušmanâ«, reče, »ovdje ti imade
mnoštvo, ja tvoj sam jedini, naj veći!
Iz ove vreve izađimo tamo
sa strane, da se bolje ogledamo.

26. (213.)

Tako se, s mojim omjeriv' se tvoji
udarci, znat će koji od njih vrijedi.«
Prihvaća poziv: ona se ne boji
bez šljema borit', on je zgranut slijedi.
U stavu pače borbenom već stoji
ratnica prava, i već ga ozlijedi.
On viknu: »Stani!«, htijući najavit'
uvjete boja da valja uglavit'.

27. (214.)

Stala. Njeg čini u tom času smjelim
očajna ljubav, što se većma zbudi.
»Uvjet je, kada ti pak ne ćeš«, veli,
»mir imat' mnome, da mi iz dna grudi
srce iščupaš; ako te veseli
i da ne živi više, tako budi.
Čupaj ga, za te tek već dugo bije,
ne ću te kudit', nit to branit' smijem.

28. (215.)

Ja spuštam ruke, evo, svoje grudi
ne štitim, u njih zašto krzmaš tući?
Da olakšam ti, svoju pomoć nudim:

tražiš li gole, svoj ću oklop svući.«
 Jadni Tancredi, čemer svoj bi hudi
 lućio dalje lelek uz još ljući,
 da dohod nagli pogane jur čete,
 njegovih isto, njega ne omete.

29. (216.)

Kršćanska četa palestinsku svlada,
 uzmaknu koja, zbog straha il' sile.
 Gonitelj neki, nečovječan tada
 Videć' da vlasi rasute se vīle,
 podiže ruke, došav' odazada,
 da bi joj голу stranu ozlijedile:
 to Tancred spaziv', podviknu što jače
 da njegov udar spriječi svojim mačem.

30. (217.)

Promašen ne bje posve; uz vrat sami
 ranio dio prelijepo joj glave.
 Ozljeda laka; njeni plavi prami
 crvenjeli se kaplje od krvave
 kako se zlato crveni u tami
 majstori vješti kad mu rubin stave.
 Knez zbog tog bijesan, onda ljutit srnu
 na tog prostaka, sablju k njemu svrnu.

31. (218.)

Uzmiče jedan; drugi, pun žestine,
 slijedi ga; gredu poput zrakom strijelâ.
 Čudeć' se, ona motri iz daljine
 njih oba, al' ih slijedit' nije htjela,
 već se povuče bjegunce međ' ine:
 čas goni Franke, otkritog čas čela,
 sad naprijed, natrag, sad bježi, sad prijeti,
 je l' lov il' njezin bijeg to, teško rijeti.

32. (219.)

Bik tako skreće rog spram pasâ, da ga
brani dok juri kroza borilište;
psi stanu, čopor al' njih opet gna ga
kad bježat' hoće, ulovit ga ište.
Clorinda uvis štit podigla straga,
bježeć', da glavi bude zaklonište.
Tako se Maur tijekom nadmetanja
zakriva, kugli bačenoj se sklanja.

33. (220.)

Goneći jedni, drugi sa svih strana
Bježeć' jur stigli same uz bedeme,
kad razlijegnu se strašan krik pogana,
na što se oni okrenu na vrijeme,
jer da se vrate zapovijed im dâna,
bokove, leđa napast' nek se spreme.
S postrojbom svojom Argant s brda slazi,
međutim, da se sa čelom pak srazi.

34. (221.)

Iz čete Čerkez istupi da dade
udarac prvi, prije neg ostali,
taj kojeg rani, srušen na tlo pade,
u istom snopu s njim se i konj svali;
prije neg leteć' prsne u komade
koplje im, do njeg mnogi malaksali.
On stišće sablju, pogodi li ravno,
ubije, sruši il' bar rani stavno.

35. (222.)

Clorinda ubi takmaca, još čila
u zreloj dobi, Ardelijem zvana,
kog starost štedi; dva mu sinka mila

podpora, al' mu ne bijahu brana.
 Alkandru, jer je starijemu bila
 ometnja ocu pomoć' ljuta rana,
 sâm sebe jedva, mlađi, Poliferno
 spasi, što osta blizu njega vjerno.

36. (223.)

Tancredi pošto ipak ne uhvati,
 zbog sporog konja, onoga prostaka,
 pogleda natrag, da ljude mu, shvati,
 daleko smjelost odvela prejaka,
 opkoliše ih, stade podbadati
 konja i svrtat' trk tih do momaka
 no nije bio sam im u podpori,
 s njim zdrug bje, što se vijek u stisci stvori.

37. (224.)

To Dudonove bjehu junačine,
 tabora cvijeće, jezgra, uzdanica.
 Od munje brži, preteče sve ine
 Rinald, i čašću i ljepotom lica.
 Herminija ga poznala s vanjštine,
 grb mu na modru polju bijela ptica,
 pa reče kralju, što na nj pogled baca:
 »Pobjednik evo, nema mu takmàca.

38. (225.)

Po maču rijetkih on pripada krugu
 il je naj bolji; dječaćkih još ljeta.
 Da dušman takvu šestoricu drugu
 imade, već bi bila zauzeta
 Sorija i s njom kraljevstva na jugu,
 te zori blizu onaj dio svijeta.
 Nil bi tom jarmu izvor, može biti,
 svoj dalek, neznan, pokušao skriti.

39. (226.)

Ime mu Rinald; zidina se boji
desnice već mu sprave neg ijèdne.
Sad, gdje ti kažem, svrni okom svojim,
opreme zlatne, zelene, gle, vrijedne,
to ti je Dudon, što na čelu stoji
postrojbe one, postrojbe pobjedne:
iskusan ratnik plemenite krvi
po starosti je i zasluži prvi.

40. (227.)

Gle, onog dugog, smeđa mu oprema,
Gernanda, brata kralja od Norveške,
svijet ovaj takve oholice nema,
u sjeni činâ takve su mu greške.
Gle, ono dvoje spojenih posvèma,
bijel nakit nose i halje viteške,
Odvard, Gildippa to muž su i žena,
bojna im vrijednost i vjernost čuvèna.«

41. (228.)

To reče; pogled tamo dolje spusti,
motreći s kraljem pokolj tu sve gori;
Tancred s Rinaldom obruč razbi gusti,
što mnoštvo ljudi s oružjem ga tvori.
Dudona četa stiže, već se hrusti
da s dušmanom se hrlo ljuto bori.
Na Arganta se silan napad sruči
Rinalda, te se Argant s tla dić' muči.

42. (229.)

Ne bi se dig'o, al' tog istog trenu
Bertolda sinu e da konj ne pada;
od njegovu osta noga prignječena,

izvuć je otud trudio se tada.
Poganska četa, posve razbijena,
pribrať se kani u bijegu do grada.
Clorinda Argant, tek su bráne dvije
bijesu što kod svih iza njih se lije.

43. (230.)

Posljednji idu, na njima se slama
napada udar, što plah nije više;
bjeguncima se mogućnost tim sama
pruža da malo pogibli se liše.
Goneć ih Dudon, pobjednog pun plama
k Tigranu konja tjera uz juriše,
a mačem mu je glavu odsjekao,
te on je mrtav na zemljicu pao.

44. (231.)

Pomog'o oklop Algazzara nije,
kaciga čvrsta snažnog ni Corbana;
jer pogodiv' ih s leđa, usred šije,
na grud i lice otud probi rana.
Murata tako i Mehmeta bije
da izгна dušu iz slatkog im stana,
te Almonsuru; krok grubog Čerkeza,
svaki uz strah je sad od njega vezan.

45. (232.)

U sebi drščuć, Argant katkad stane,
u odstup potom, okrećuć se, hodi.
K njemu se svrnu, bok mu s lijeve strane
sječivom mača iznenadno zgodi;
udar mu zada tako gadne rane
da uze život franačkom vojvodi.
On pade; oči otvara sve teže,
jer tvrdi mir ih i san gvozden steže.

46. (233.)

Trikrat ih otpre vidjet' gdje još zrači
sunce, na ruke dić' se trsi; hropi;
i trikrat pade, veo taman smrači
oči mu, što ih naposljetku sklopi.
Udi se kočice, smrtan led provlači
kroz njih se, znoj mu hladan ih natopi.
Na truplo Argant pogled i ne svrće,
buduć' da dalje bez zastoja srće.

47. (234.)

Uz sve to, dokle punim trkom grabi:
»Vitezi«, viknu spram Franaka glasno,
»mač krvav ovaj što ga danas rabim
od gospara vam jučer dobih časno;
recite to mu, uzaznao da bi
da dar mi njegov poslužio krasno;
nek' drage volje vijest radosnu znade
da njime dobro rukovat' se dade.

48. (235.)

Poručite mu: imat će dokaza,
kad mu ga budem u crijeva zario;
ne žuri li se njemu još do sraza,
ja doć' ću, nezvan, ma gdje god on bio.«
Kršćanin, s grubih riječi što ih kaza,
svaki na njega krenuti je htio,
da on uz ine do mirâ ne hita,
želeć' se domoć' pouzdana štita.

49. (236.)

Branitelja tad hrpe teških stijena
s visokih mirâ pljušte nalik tūči,
ubojna strijela uz to nebrojena

iz tobolca se i lukova sruči.
 U grad je ušla vojska Saracena;
 stadoše Franci, silom uzmičući.
 Rinaldo konja ležećeg se riješi,
 izvukav' nogu, i već tamo spješi.

50. (237.)

Dodje da stigne zločin tog barbara
 s Dudona smrti osveta pak prijeka;
 međ' svoje zašav' žestoko ih kara:
 »Odgoda kakva? Pa na što se čeka?
 Ubojstvo ne bje našeg li glavara,
 i čemu sporost, malodušnost neka?
 Za ove zgone, dakle, tako važne
 ne mogu mîri krhki spriječit' snažne.

51. (238.)

Željezo dvojno da uz dijamante
 zidove ove čini neprobojnim,
 tu ne bi bio sjeguran Argante
 pred vašom snagom i poletom bojnim.
 Na juriš stoga, iza mene stan'te!«
 On grede prvi pred momcima brojnim,
 oblaka strijela čvrsta mu se glava,
 bure se stijenâ i ne pribojava.

52. (239.)

Podiže čelo, glavom dičnom maše,
 smjelošću koje žarko je plamtjelo,
 da se prek' zida branitelji plaše,
 u čudu im se srce zaledjelo.
 Hrabrenja jednim, drugim prijetnje slaše,
 dok žar mu ne bje zaustavljen dijelom;
 Sigiera dobrog Goffred šalje njima,
 naredbe stroge, što prenosi svima.

53. (240.)

On grdi žar im prevelik, te traži
da svi se smjeste vrate iz tog kruga:
»Povlačite se; za gnjev, što vas dráži,
bolja su mjesta i vremena druga.
Goffredov nalog!« Te riječi uvaži,
i zasta Rinald, svih inih ostruga.
Unutra dršćuć, prèem ništa ne kaže,
kazuje izvan da se s tim ne slaže.

54. (241.)

Uzmiče zatim postrojba kršćana,
a da joj dušman povratku ne smeta;
Dudonu bješe zadnja počast dana,
ne bje mu tijelu uvreda nanijeta.
Na rukama ga družba uplakana
nosila poput têga draga, sveta.
Dok Bujon s visa pogled svoj upire
na grad, te njegov položaj i mîre.

55. (242.)

Grad Jeruzalem, razliĉnih visina
na dva je brijega; izmeđ brežuljaka,
nasuprot što su, stere se dolina
dijeleć' ga na dva dijela nejednaka.
Sa strana triju teška je strmina,
a četvrta je za uspone laka.
K sjeveru stranu, ravnu kao polje,
visoki mîri brane ponajbolje.

56. (243.)

U gradu mjesta čuva gdje se voda,
jezerska, kišna, živa izvorišta;
svud okol' zemlja bez trave i ploda,

od kakva zdenca il potoka ništa.
 Ne vidjet' stabla bujnoga da poda
 od ljetnih zraka makar zakloništa,
 šest milja dalje osim što gaj raste,
 bacajuć' sjene jezovite, tmaste.

57. (244.)

S boka mu onog, otkuda dan stiže
 Jordana sretnog valovi žubore,
 sa zapadne pak strane, nešto niže,
 pješčana žala, Sredozemno more.
 K sjeveru Betel, što teletu diže
 zlatnomu oltar, Samarije gore,
 s juga, gdje s vjetrom kiši ljeti, zimi,
 Betlem je čedo što božansko primi.

58. (245.)

Dok tako mîre i položaj mjeri
 Goffredo mjesta okolnih i grada,
 gdje treba tabor smjestit', da usmjeri
 dušmanskom zidu oštricu napada,
 Herminija ga vidje, prst uperi
 na njeg, te kralju poganskom će tada:
 »Gle, Goffred, s plaštom grimiznim, izgleda
 kanda iz carskog, kraljevskog je reda.

59. (246.)

Uistinu je rođen za vladara,
 zapovijed, nalog vješto dat' mu znano,
 ne manji vitez on od poglavara,
 od dvojake mu vrline sve dano;
 kô ratnik u tom mnoštvu nema para,
 najmudriji je uz to, pouzdano.
 Tek Rajmund svjêtom, u boju od sviju
 Rinald i Tancred, s njim se takmit smiju.«

60. (247.)

Poganski kralj će: »Ja ga dobro znamem,
na dvoru vidjeh francuskog ga kralja,
poklisar kad bjeh egipatske vlade,
u igri kopljem gdje vješto upravlja,
premda mu nije, porad dobi mlade,
pokrila lice nijedna od mâlja,
njegove riječi, čini, izgled, mio
visokih nada dobar predznak bio.

61. (248.)

Valjani predznak.« Pa se mršti, miče
obrvе: »Tko je, reci po istini,
odorom kî se rumenom ističe
i njem se istom tako ravnim čini
Koliko samo obličja im sličē,
prem Goffred ima prednost u visini.«
»Baldvin je,« reče, »licem posve na nj je,
vrsnoćom nalik bratu je ne manje.

62. (249.)

Sad gledaj onog što ga savjetuje,
i s drugog boka zato do njeg stoji,
to je Rajmundo, kog hvalim i štujem
mudrost, a sijed je, puno ljeta broji.
Kô on da ratnu lukavštinu skuje,
to ne zna Latin, nit pak Franak koji.
Podalje, onaj s kacigom od zlata,
Vilim je, kralj mu britanski je tata.

63. (250.)

Gvelf je s njim, takmac kod slavnih mu djela,
staleža dičnog, loze plemenite,
dobro mi poznat: ima pleća vêla,

također grudi izbočene, zbite.
 Najveći dušman, kog bi vidjet' htjela,
 ali ne mogu dok postrojbe hite,
 onaj je od svih ubojica gori,
 Beomond, što mi krv kraljevsku sori.«

64. (251.)

Zborili tako. Goffred k svojim slazi,
 promotriv' dobro kude grad se stere,
 da krivo mjesto napada je, spazi,
 sa strane što se strmenita vere;
 do Sjevernih pak vrata na toj stazi
 ravnoj nek raspet' šator se usmjere;
 tu iduć' naprijed neka smjeste nove
 do kule dolje, što se Bočna zove.

65. (252.)

Tabora krugom time malo manju
 trećinu grada cijelog obuhvati,
 jer potpuno ga ne bješe u stanju
 (prostranstva radi) slično opasati;
 put spriječit' kuša, što bi, noću, danju,
 ikakvu pomoć mog'o otkud dati,
 i posjest' svaki prolaz koji vodi
 u grad il njim se iz grada ishòdi.

66. (253.)

Naredi: neka budu iskopane
 opkopne jame, nasip svrsishodan,
 izlazi gradski da se tako brane,
 te upad izvan osujeti škodan.
 Kad te su radnje bile okončane,
 Dudonu ide da mu počast oda
 tu gdje je mrtav vojskovođa vrli,
 okružen mnoštvom, što sved' plaćuć' hrli.

67. (254.)

Ukrasim dičnim okitiše družu
odar gdje udi časnog tijela leže;
kad Goffred uđe, u jadu i tuzi,
kuknjava mnoštva jače se razliježe;
a s licem što se ne smije, ni suzi
Bujon pak šuti, čuvstva si suspreže.
Tek pošto dugo tijelo Dudonovo
gledaše čvrsto, kazao je ovo:

68. (255.)

»Ne valja plakat', jadat' ni cviljeti
kad mre se ovdje, a rađa u raj;
plašt smrtnan svučē, morajuć' tu mrijeti,
ostaviv' trage slave kē svi znaju.
Bî, živeć', ratnik, kršćanski i sveti,
i umro takvim; uživaj na kraju,
blažena dušo, motreći svog Boga,
palma i kruna čekaju te stoga.

69. (256.)

Blaženo živi! Mi smo u tjeskòbi
s udesa našeg, što nas suzit' sili;
sa časnom, dičnom tvojom takvom kobi,
i mi smo dio sebe izgubili.
Ako bi s one, što smrt ime dobi,
pomoći zemne uskraćeni bili,
nebesku pomoć isprosi ti svima,
međ' izabrane jer te Nebo prima!

70. (257.)

Kô smrtnan čovjek ti nas djelotvorno
oružjem smrtnim branio, dodúše;
nebeskoj sad se nadat' pripokorno

podpori tvojoj, preblaženi duše.
U zlu nam pomoć pritečeš da orno
zavjet ti, evo, prinosimo skrušen;
pobjedu vidim, i tebi pak samu
zavjete ćemo prinijeti u hramu.«

71. (258.)

To kaza; noćca jurve danje svijeće
zgasi; na teret briga, muka, jada
zaborav veo svoj polako meće,
suza i plača te zatišje vlada.
Al' Vođa, mirâ što u zauzeće
dvoji bez ratnih strojeva, mni sada
gdje gréde naći, kako bi se dalo
najbolje stavit' sprave; spava malo.

72. (259.)

Sa suncem usta; htjede prije svega
pratiti sprovod Dudonov štoviše.
Pokopali ga ispod jednog brijega,
grob od čempresa za njeg napraviše,
plotova blizu, dokle ponad njega
visoka palma svoje grane njiše.
Tu položen bje, molitve se čuše
s pojem svećenstva za pokoj mu duše.

73. (260.)

Zastave granjem vise lepršave,
te zarobljeni predmeti još bojni,
što oteo ih za pobjedne slave
u perzijanskoj i sirijskoj vojni.
Oklop i razne ratničke mu sprave
po stijedi trupla pokrov su dostojni.
Pisaše: »Ovdje Dudon leži, znajte,
vrlom prvaku dužnu počast dajte.«

74. (261.)

Pobožno dao kad počasti te je,
i završili nabožni obredi,
Bujon kovače okupio sve je,
Nek' k šumi pođu, pratnja da ih slijedi.
Sirijac otkri Frančezima gdje je
potpuno skriva, dolinâ po srijedi.
Za strojeve su rušili drveće,
grad protiv kojih branit' moć' se ne će.

75. (262.)

Da sijeku biljke jedan drugog tjera
i gaj da dotad neviđeno kvari.
Pod gvožđem ostrim pade čempres smjeran
i svete palme, jasenovi stari,
i stabla bora, česvine i cera:
jela i bukve slamaju udari,
par brijesta, uz kog loza se je splela
da vijugavo k nebu se je pela.

76. (263.)

Obara stablo hrastu se i tisu,
što tisuć pute hvoje obnoviše
i tisuć' puta uzmaknuli nisu
pred srdžbom vjetra i olujne kiše.
U lomu graba, cedra milmirisu
kotači škripe vukuć' isuviše.
Što buče ljudi i oruđa mnoga,
iz gnijezda ptica bježi, zvijer iz loga.

BILJEŠKE

1. (188.)

1: *glasnik labor...* jutarnji povjetarac, navjestitelj svanuća.

2. (189.)

4: *Haribde pokraj...* pogibeljan vrtlog u Mesinskom zaljevu. Smisao je usporedbe da Gotfrid može samo usmjeravati brižan polet za borbu.

8: Gotfrid je njihov ubrzani hod prilagođavao propisanom vojničkom nastupanju.

3. (190.)

1: Išli su brzo kao da su u srcu i nogama imali krila.

6: Kršćanska je vojska stigla pred Jeruzalem 7. lipnja 1099.

5-7: *gle...*(mîra) jedna od najpoznatijih anafora u talijanskoj poeziji.

4. (191.)

Cijela je oktava zapravo tzv. razvijena usporedba, figura rado korištena u vergilijanskoj epici.

5. (192.)

Tasso je u ovu oktavu unio elemente katoličkog ispovijedanja pokajanja i pobožnosti Velikog Petka.

7. (194.)

1-4: Križari su ulazili u Jeruzalem poput srednjovjekovnih hodočasnika: bosonogi, lišeni nakita. To je zabilježio i ljetopisac vojne.

8. (195.)

Ova oktava, molitva križara, podosta je sečentistički stilizirana, tj. u kontekstu radnje neuvjerljiva, ali bogata retoričkom opremom.

12. (199.)

5: *Herminija* (Erminia)... Izmišljena osoba, kći antiohijskog cara Cassana (II., 71), koji je za ista imao kćerku, i ništa drugo, od koje je Tasso stvorio jedan od važnijih i na stanovit način pozitivnih likova iz »neprijateljskog« tabora.

14. (201.)

7: *Gardon* (Gastus iz križarskog ljetopisa) je povijesna ličnost.

16. (203.)

8: *već spravna koplja...* u borbenom položaju.

20. (207.)

8: Herminijina ljubav prema Tancrediu, koju taji pred kraljem, s poluuzdahom na kraju, djeluje vrlo nadahnuto, a Tasso je, inače, prema toj junakinji senzibilan.

21. (208.)

7: Usp. Petrarca, *Canzoniere*, XC (*Erano i capei d'oro a l'aura sparsi*), jedan od najpoznatijih soneta sa slikom Laurine kose, općim mjestom europskih petrarkista.

22. (209.)

8: Usp. I., 46-48.

23. (210.)

1-2: Na Clorindinoj kacigi i štitu bio je urezan tigar. Usp. II., 30, 5-8.

8: *dv' je smrti...* tijela i srca.

24. (211.)

5-8: Vitez se izražava otmjenim petrarkističkim ljuvenim riječima. Tancredi je istinski »ljubovnik«, idealizirani zaljubljenik poput Olinda.

29. (216.)

4: *vlasi...* Clorindine.

32. (219.)

1-4: Podsjećaj na jednu vrstu koride, uvezene iz Španjolske, u kojoj su bika napadali psi, a ne toreadori.

5-6: U XVI. stoljeću počela se u Italiji razvijati igra (*carasello*) maurskog podrijetla, u kojoj se bore dvije momčadi na taj način da jedni bacaju kugle a drugi se od njih brane štitom naizmjenice.

37. (224.)

6: *grb mu...* grb obitelji d'Este prikazivao je orla na modrom polju.

38. (225.)

6: krajnji Istok.

7-8: Izvori rijeke Nil bili su nepoznati sve do 1861. Pjesnička hiperbola: ni izvor Nila ne bi ostao izvan kršćanske vlasti.

42. (229.)

2: *Bertolda sinu...* Rinaldu.

43. (230.)

6: *Tigranu...* O njemu nema nikakvih povijesnih podataka, kao ni o nastradalim iz sljedeće kitice.

46. (233.)

1-6: Iako je opis Dudonove agonije djelomice inspiriran Vergilijem (*Eneida*, IV., 690-692), svejedno izazivlje divljenje, i jedan je od najljepših opisa u svjetskoj književnosti predsmrtnog hropca i pokušaja održavanja na životu.

51. (238)

8: ... *bure se stijena...* iz navalnih sprava.

52. (239.)

1-4: Rinaldo je po žestini i neustrašivosti (katkad nepromišljenoj) jedini u Tassovu spjevu nalik Ariostovom Rodomonteu iz *Mahmitog Orlanda*.

7: *Sigiero* je Goffredov štitonoša.

55. (242.)

2: *na dva je brijega...* to su Sion (poznatiji i sinonim grada) i Moria. Komentatori ističu da je Tassova evokacija topografije Jeruzalema vrlo točna.

57. (244.)

2: *Jordana sretnog...* U rijeci Jordan Krist je bio kršten, a rijeka je sretna zbog obilja plodonosnih voda.

5: *Betel* je udaljen dvadesetak milja od Jeruzalema, a poznat je iz Starog zavjeta, jer su se u njemu Židovi odpadnici klanjali zlatnom teletu.

6: *Samarija* je središnja palestinska regija.

8: *Betlem...* 8 kilometara južno od Jeruzalema, Isusov zavičaj.

59. (246.)

7: *Rajmund*, usp. I., 61.

61. (248.)

7: *Baldvin* (Balduino), usp. I., 9,1; 40, 1, 8.

62. (249.)

3: *Rajmundo*, usp. I., 61; II., 59.

8: *Vilim*, usp. I., 32, 7; 44, 3.

63. (250.)

1: *Gvelf*, usp. I., 10, 8.

8: *Boemond*, I., 9, 5. Boemond je osvojio Herminijin rodni grad Antiohiju i ubio joj oca Casana, vladara tog grada.

68. (255.)

8: *palma i kruna...* nagrade mučenika (palma) i nagrada pobjednika (kruna). Usp. Petrarca *Canzoniere*, CCXCV, 12.

70. (257.)

8: *u bramuu...* gdje je Kristov grob; tolikim je strahopoštovanjem prema Dudonu ispunjen Goffredo, čiji je govor nadahnut kršćanskim uvjerenjem da je Dudon mučenik i svetac te da će im njegov zagovor pomoći u ratu.

75. (262.)

Komparatisti vrela ovoj i sljedećoj kitici pronalaze opet u *Eneidi* (VI., 179-182; XI., 134-138), što ne mora biti nikakva prijekorna kategorija završnici III. pjevanja, u kojoj je Tasso stvorio nezaboravan katalog šumskog drveća. Pjesnik kao da žali što križari uništavaju do tada ne-dirnutu oazu.

76. (263.)

1: *tisu*, talijanski se za *tisu* kaže *tasso*, i od toga naziva stabla potječe pjesnikovo slavno prezime. To je moja pretpostavka, jer ne vjerujem da su se Tassovi pretci okitili prezimenom *jazavac*, jer *il tasso* u talijanskom jeziku ime je i spomenute životinje.